

УДК 373.5.091.26-026.912-021.462

ТЕНДЕНЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ СЕРТИФІКАЦІЙНИХ ОЦІНЮВАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Науменко Світлана Олександрівна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

старший науковий співробітник відділу моніторингу

та оцінювання якості загальної середньої освіти

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

Анотація. У статті висвітлено тенденції удосконалення сертифікаційних оцінювань здобувачів загальної середньої освіти (випускних іспитів по завершенню базової та повної загальної середньої освіти) в Україні та в деяких зарубіжних країнах у 2020 і 2021 рр. в умовах карантинних обмежень, викликаних пандемією COVID-19.

Ключові слова: сертифікаційне оцінювання; державна підсумкова атестація; зовнішнє незалежне оцінювання; іспити; базова середня освіта; повна загальна середня освіта; пандемія COVID-19.

Пандемія COVID-19 та викликані нею довготривалі карантинні обмеження спричинили глобальні зміни у соціально-економічному житті людства в цілому. Особливих трансформацій зазнали ті суспільні галузі, які базуються на безпосередніх (контактних) та тривалих комунікаціях великої кількості суб'єктів. Зокрема, у 2020 і 2021 рр. в умовах карантинних обмежень, зумовлених пандемією COVID-19, відбулися зміни в реалізації сертифікаційних оцінювань (випускних іспитів) здобувачів базової та повної загальної середньої освіти у країнах світу. Основними тенденціями 2019/2020 навчального року стала відміна випускних іспитів на рівні базової середньої освіти та проведення

іспитів по завершенню повної загальної середньої освіти, які є вступними іспитами у заклади вищої освіти, у пізніші терміни та з посиленими заходами санітарної безпеки [1, с. 49]. У деяких країнах ця тенденція продовжилася і в 2020/2021 навчальному році. Наприклад, в Україні у 2020 і 2021 рр. здобувачі початкової, базової та повної загальної середньої освіти (4, 9 та 11-го класів) на законодавчому рівні були звільнені від обов'язкового проходження державної підсумкової атестації, в тому числі, й у формі зовнішнього незалежного оцінювання [2; 3]. При цьому здобувачі повної загальної середньої освіти мали право за власним бажанням скласти державну підсумкову атестацію (далі – ДПА) у формі зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО).

Натомість ЗНО і в 2020 р., і в 2021 р. залишилось обов'язковою умовою вступу до закладів вищої освіти як єдиний об'єктивний інструмент оцінювання результатів навчання та механізм прозорого конкурсу до закладів вищої освіти. Скасування ЗНО, згідно із заявою Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України), створює значні корупційні ризики під час вступу до закладу вищої освіти і тому є неприпустимим [4]. Проведення ЗНО у дистанційному (онлайн) форматі, на думку МОН України, є перспективним, проте нині передчасним, оскільки відсутні відповідні технічні умови для його проведення [5].

У 2020 р. через пандемію COVID-19 та викликані нею карантинні обмеження іспити ЗНО в Україні проводилися у пізніші терміни (їх початок було перенесено більш ніж на місяць). Так, у 2020 р. ЗНО проводилося з 25 червня по 17 липня, у 2019 р. – з 21 травня по 11 червня. У 2021 р. планується проведення ЗНО у звичний період: з 21 травня по 15 червня.

У 2020 і 2021 рр. в Україні через карантинні обмеження певних змін зазнало пробне ЗНО. Зокрема, у 2020 р. воно вперше проводилося у дистанційному форматі. Тобто, здобувачі освіти заходили у свій кабінет учасника пробного ЗНО, розміщеного на сайті відповідного регіонального центру оцінювання якості освіти, завантажували тестовий зошит і бланк відповідей з обраного предмету (обраних предметів), виконували завдання

тестового зошита та вносили результати у «Сервіс визначення результатів», а потім через певний час отримували свої результати за тестування (іспит) [1, с. 46]. У 2021 р., на відміну від 2020 р., пробне ЗНО проводилося в звичному очному (офлайн) режимі, але кожний учасник (учасниця) міг вибрати і скласти лише один предмет [6]. Також кожен учасник (учасниця) пробного ЗНО могли додатково завантажити тестові зошити з усіх навчальних предметів із переліку предметів ЗНО-2021 та пройти тестування вдома.

У 2020 і 2021 рр. під впливом карантинних обмежень, зумовлених поширенням пандемії COVID-19, відбулися зміни у процедурі сертифікаційного оцінювання здобувачів загальної середньої освіти й в інших країнах. Так, в *Республіці Казахстан* у 2020 р., як і в Україні, були відмінені шкільні випускні іспити (державна підсумкова атестація) для здобувачів освіти II та III ступенів (9-го і 11 (12-го) класів) (підсумкова атестація здійснювалася на основі річних оцінок) та перенесено на пізніший термін державні випускні іспити – Єдине національне тестування (далі – ЄНТ), яке зараховується як вступні іспити у заклади вищої освіти: у 2019 р. ЄНТ проводилося з 20 по 30 червня, у 2020 р. – з 21 червня по 05 липня [7]. Також у 2020 р. було змінено формат пробного тестування ЄНТ. Воно проводилося в режимі онлайн. Тобто, здобувачі освіти відразу після тестування отримували свої результати за тест та бачили правильність своїх відповідей на кожне завдання тесту.

У 2021 р. в Республіці Казахстан не відмінюють проведення підсумкової атестації для випускників 9-го і 11 (12-го) класів. Вона пройде у звичному режимі (три іспити для випускників 9-го класу та чотири – для 11 (12-го) класу) та у звичний термін (в кінці травня – на початку червня). Проте відбудуться суттєві зміни в організації і проведенні ЄНТ. У 2021 р. воно буде проводитися в електронному форматі (не онлайн) [8]. При цьому на його складання відводиться три місяці: з квітня по червень та не має графіку складання іспитів. Тобто, випускники 11 (12-го) класу складатимуть ЄНТ невеликими групами в спеціалізованих центрах тестування за допомогою комп'ютера. При цьому дату, час і місце проведення ЄНТ кожен учасник (учасниця) обиратиме

самостійно під час подання електронної заяви для участі в тестуванні, що здійснюється на сайті Національного центру тестування Міністерства освіти і науки Республіки Казахстан. В центрах тестування зв'язок з регіональними центрами буде проводитися за допомогою закритого VPN-каналу, в який неможливо «врізатися» ззовні. На комп'ютерах будуть відсутні роз'єми для флеш-карт та USB. Ідентифікацію тестовані проходять за допомогою технології Face-ID і над кожним тестованим розташовуватиметься камера спостереження. Тобто, ЄНТ буде проводитися за принципом «один тестований – один комп'ютер – одна камера» [8]. При цьому упродовж цих трьох місяців здобувач освіти матиме дві безкоштовні спроби скласти тестування.

У *Вірменії* та *Латвії* у 2020 і 2021 рр. здобувачі основної (базової) середньої освіти були звільнені від обов'язкового складання шкільних випускних іспитів (державного тестування). Проте здобувачі освіти 9-го класу шкіл національних меншин Латвії могли за власним бажанням скласти централізований іспит з латвійської мови [9]. Щодо випускних (централізованих) іспитів для здобувачів повної загальної середньої освіти, які зараховуються як іспити для вступу у заклади вищої освіти, то у 2020 і 2021 рр. через пандемію COVID-19 їх кількість було зменшено. Так, у Вірменії у 2020 р. для вступу у заклади вищої освіти випускники 12-го класу складали лише один іспит, а не два чи три як в 2019 р. [10], а в 2021 р. складатимуть не більша двох іспитів [11]. У Латвії у 2020 і 2021 р. випускники повної загальної середньої освіти (12-го класу) складали лише три обов'язкових предмети (латвійська мова, математика та іноземна мова) та мали можливість скласти ще один іспит (четвертий) з предмету на вибір (за їхнім бажанням). У 2019 р. один або кілька іспитів на вибір були обов'язковими (четвертим, п'ятим тощо) іспитами для випускників 12-го класу. Особливістю централізованих іспитів для випускників повної загальної середньої освіти 2020 і 2021 рр. Латвії було зменшення до 3 год тривалості іспитів та проведення їх без перерв (щоб не було потреби змінювати маски педагогам і здобувачам освіти), а також зменшення кількості завдань у тесті у зв'язку зі зміною часу проведення іспитів (але не за рахунок

зниження рівня складності тестів) [12].

Ще однією особливістю шкільної системи Латвії, яка, на нашу думку, є особливо актуальною в умовах переходу у 2020 і 2021 рр. закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) через карантинні обмеження, зумовлені поширенням пандемії COVID-19, на змішане й дистанційне навчання є проведення діагностичних робіт для випускників 3, 6 та 11-х класів. Метою цих робіт є підтримка здобувача освіти у навчанні [13]. Тобто, за допомогою діагностичних робіт: 1) визначається рівень освітніх досягнень здобувача освіти відповідно до вимог навчального предмета на кінець 3, 6 і 11-го класів; 2) виявляються труднощі у здобувача під час вивчення предмету (тобто, знання і вміння, які він не засвоїв або погано засвоїв); 3) визначаються корекційні заходи усунення цих труднощів до кінця поточного навчального року (діагностичні роботи проводяться у березні або квітні). При цьому з результатами діагностичних робіт ознайомлюються вчителі, здобувачі та їхні батьки. Діагностична робота оцінюється у відсотках й оцінка за неї не впливає на семестрову та річну оцінки. У 2021 р. у зв'язку з відміною випускних іспитів для здобувачів 9-го класу уряд Латвії вирішив замінити їх діагностичними роботами [9]. Зокрема, випускники 9 класу в квітні склали дві обов'язкові діагностичні роботи: з латвійської мови та математики. Також ЗЗСО міг організувати додаткову діагностичну роботу: або з іноземної мови (англійська, німецька, французька чи російська – на вибір здобувача), або з історії Латвії (на рідній мові здобувача в ЗЗСО національних меншин), або з природничих наук (фізика, хімія, біологія, географія). (Випускники 3-го класу складають три діагностичні роботи: з мови навчання, математики та латвійської мови, випускники 6-го класу – чотири: з мови навчання, математики, латвійської мови та природознавства [13]). При цьому у 2021 р. метою діагностичних робіт стало не лише визначення рівнів освітніх досягнень здобувачів освіти з метою кореляції, а й можливість оцінити досягнення і недоліки дистанційного навчання упродовж 2020/2021 навчального року.

У Польщі у 2020 і 2021 рр., не зважаючи на пандемію COVID-19,

проводилися випускні іспити для здобувачів базової середньої освіти (іспити 8-го класу) та для здобувачів повної загальної середньої освіти (на атестат зрілості (*matura*)). Лише у 2020 р. терміни проведення цих іспитів було перенесено. Так, у 2019 р. іспити 8-го класу проводилися з 15 по 17 квітня, іспити на атестат зрілості – з 06 по 25 травня; у 2020 р. – відповідно з 16 по 18 червня та з 15 по 29 червня. У 2021 р. іспити 8-го класу та на атестат зрілості (*matura*) відбулися в травні.

У *Республіці Молдова* та *Великій Британії* у 2020 р. були відмінені випускні іспити для здобувачів базової та повної загальної середньої освіти (гімназії та ліцею у Республіці Молдова та на атестати про завершення середньої школи (*General Certificate of Secondary Education (GCSE)*) і повної середньої освіти *A-Level* у Великій Британії). При цьому у Республіці Молдова, де вступ до закладів вищої освіти відбувається на основі диплому про закінчення ліцею, оцінки з екзаменаційних предметів, які виставляли здобувачам освіти в атестати, були середніми оцінками здобувачів освіти з того чи іншого екзаменаційного предмету за 7-9 (для випускників гімназії) та 10-12 класи (для випускників ліцею) [14]. Оцінка округлювалася до цілого балу.

У 2021 р. в Республіці Молдова планують провести випускні іспити для здобувачів базової та повної загальної середньої освіти. Щоб провести ці іспити в безпечніших умовах було збільшено кількість центрів складання іспитів.

У Великій Британії у 2021 р., як і в 2020 р., через епідеміологічну ситуацію в країні були відмінені іспити на *GCSE* та *A-Level*. У 2020 р. оцінки за іспити розраховувалися Центром управління кваліфікаціями та іспитами (*The Office of Qualifications and Examinations Regulation (Ofqual)*) на основі оцінок вчителів та прогнозованих оцінок за іспит [1, с. 48-49]. При цьому враховувалися такі показники навчально-пізнавальних досягнень кожного здобувача освіти, як прогнозована вчителем оцінка (оцінка, яку, на думку педагога, отримав би учень на іспиті), результати пробних іспитів, накопичена оцінка за уроки і домашні завдання, будь-які неекзаменаційні оцінки, загальний прогрес упродовж курсу, рейтинг здобувача освіти в закладі загальної середньої

освіти за успішністю тощо. Вчителі надсилали Центру управління кваліфікаціями та іспитами (Ofqual) оцінки учнів та їхні рейтинги в класі з усіх предметів, а центр Ofqual під час виставлення здобувачу освіти оцінки враховував рейтинг закладу освіти серед інших закладів, середні результати учня в минулі роки та розподіл отриманих оцінок на національному рівні. У 2021 р., на відміну від 2020 р., оцінки за іспити виставляли самі вчителі [15], враховуючи успішність здобувача освіти упродовж року, результати пробних іспитів тощо, а не спеціальний алгоритм.

Досить цікавим у контексті розроблення альтернативних систем оцінювання є досвід Гонконгу. У цій країні а ні у 2020, а ні у 2021 р. не було скасовано проведення іспитів на здобуття сертифікату про середню освіту (Hong Kong's Diploma of Secondary Education (HKDSE)) для випускників старших класів. Але з 2020 р. розпочато розроблення альтернативної системи оцінювання [16, с. 52]. Для цього ЗЗСО надсилають Гонконгівському центру іспитів та оцінювання навчальні бали випускників, де ці бали порівнюються з результатами HKDSE для розроблення прогностичної моделі. Отже, пандемія COVID-19 та викликані нею карантинні обмеження вплинули на технології та методологію проведення сертифікаційних оцінювань здобувачів загальної середньої освіти в Україні та зарубіжних країнах. Основними тенденціями 2020 р. стала відміна іспитів на рівні базової середньої освіти та проведення іспитів по завершенню повної загальної середньої освіти, які є вступними іспитами у заклади вищої освіти, у пізніші терміни. У 2021 р. сформувалися дві тенденції проведення сертифікаційних оцінювань: 1) використання минулорічної (2020 р.) моделі проведення сертифікаційних оцінювань (Велика Британія, Вірменія, Латвія, Польща, Україна та інші країни). При цьому у цю групу увійшли й ті країни, які у 2020 і 2021 рр. проводили іспити по завершенню базової та повної загальної середньої освіти (Польща), не проводили (Велика Британія) та проводили на рівні повної загальної середньої освіти, але не проводили на рівні базової середньої освіти (Вірменія, Латвія, Україна); 2) повернення до минулорічних («допандемічних») моделей проведення сертифікаційних

оцінювань, але з певними змінами. Наприклад, у 2021 р. планується проведення випускних іспитів по завершенню основної (базової) та повної загальної середньої освіти у Республіці Казахстан і Республіці Молдова. Проте проведення цих іспитів залежатиме від епідеміологічної ситуації в країні. Цікавим з точки зору удосконалення української моделі ЗНО є досвід Республіки Казахстан, де у 2021 р. Єдине національне тестування (аналог українського ЗНО) буде проводитися в електронному форматі (не онлайн). Звичайно, відразу перевести в електронний формат 13 предметів, з яких складають ЗНО в Україні, дуже важко, але спочатку можна це зробити або з іспитами з обов'язкових предметів, або, навпаки, з іспитами з предметів на вибір з огляду на значно меншу кількість учасників.

Також, на наш погляд, перспективним для української системи освіти є досвід Латвії, де наприкінці року здобувачі освіти виконують діагностичні роботи, метою яких є виявлення труднощів у здобувача освіти під час вивчення навчального предмету та усунення цих труднощів до завершення навчального року. Особливо актуальними такі роботи є під час переведення ЗЗСО на змішане і дистанційне навчання. Вважаємо, що діагностичні роботи в ЗЗСО України треба провести на загальнодержавному рівні вже на початку 2021/2022 навчального року (адже провести їх наприкінці 2020/2021 навчального року не має можливості) і, у випадку переходу ЗЗСО і в 2021/2022 навчального року на дистанційне і змішане навчання, не пізніше березня 2022 р. Також вважаємо, що такі роботи мають проводитися у всіх класах, починаючи з 2 або 3 класу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Науменко С. О. Вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації сертифікаційного оцінювання здобувачів середньої освіти в умовах пандемії COVID-19. *Science and Practice: Implementation to Modern Society : Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference (August 16-18, 2020)*. Manchester, Great Britain : Peal Press Ltd., 2020. P. 44-53. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721643/>. (дата звернення: 18.05.2021).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань завершення 2019/2020 навчального року : Закон України від 18.06.2020 р. № 725-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-20#Text>. (дата звернення: 18.05.2021).

3. Про звільнення від проходження державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти, у 2020/2021 навчальному році : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 березня 2021 р. № 273. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3ft1dNh>. (дата звернення: 18.05.2021).

4. МОН готове провести ЗНО у безпечних умовах, його скасування є неприпустимим і може створити корупційні ризики під час вступу – заява МОН. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. Опубліковано 15.06.2020 року. URL: <https://bit.ly/3tFGjPR>. (дата звернення: 18.05.2021).

5. Провести ЗНО на стадіоні неможливо, - МОН. *Освіта.ua* : веб-сайт. Опубліковано 23.04.2020 року. URL: <https://osvita.ua/test/73240/>. (дата звернення: 18.05.2021).

6. Запитання. *Київський регіональний центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. <https://kyivtest.org.ua/zapytannya/>. (дата звернення: 18.05.2021).

7. Единое национальное тестирование начнется 21 июня. *БІЛІМДІ ЕЛ. Образованная страна. Республиканская образовательная общественно-политическая газета* : сайт. Опубліковано 19.06.2020 г. URL: <https://bilimdinews.kz/?p=109641>. (дата обращения: 18.05.2021).

8. Уранкаева Ж. Революция в проведении ЕНТ в Казахстане: что изменится с 2021 года. *Sputnik Kazakhstan/Kazakh* : сайт. Опубліковано 28.01.2021. URL: <https://ru.sputnik.kz/education/20210126/16130587/ent-kazakhstan.html>. (дата звернення: 18.05.2021).

9. Eksāmeni 9.klases skolēniem ir atcelti. Mācību gads noslēgsies ar vērtējumu gadā. *Valsts izglītības satura centrs* : website. Publicēts: 18.03.2021. URL: <https://bit.ly/3eWpI6l>. (Last accessed: 18.05.2021). (in Latvian).

10. Изменения в законе об образовании в связи с чрезвычайным

положением. *Министерство образования, науки, культуры и спорта Республики Армения* : сайт. URL: <http://escs.am/ru/news/6595>. (дата обращения: 18.05.2021).

11. Первый единый экзамен будет проведен 8 июня. ЦОТ. *Armtimes.com* : сайт. Опубликовано 15.03.2021. URL: <https://armtimes.com/ru/article/208889>. (дата обращения: 18.05.2021).

12. Izmaiņas valsts pārbaudes darbu norisē. *Valsts izglītības satura centrs* : website. Publicēts: 30.04.2020. URL: <https://www.visc.gov.lv/lv/jaunums/izmainas-valsts-parbaudes-darbu-norise>. (Last accessed: 18.05.2021). (in Latvian).

13. Diagnosticējošie darbi 3. un 6. klasē (2020./2021.m.g.). *Valsts izglītības satura centrs* : website. Publicēts: 10.01.2021. URL: <https://bit.ly/3bA91vv>. (Last accessed: 18.05.2021). (in Latvian).

14. Lege privind anularea examenelor naționale de absolvire a programelor de studii în învățământul general, sesiunea de examene 2020. Chișinău, 21 mai 2020. № 71. *Parlamentul Republicii Moldova* : site oficial. URL: <https://bit.ly/3eW3CB1>. (Last accessed: 18.05.2021). (in Moldavian).

15. Awarding qualifications in summer 2021. Guidance. *Gov.uk* : website. Updated 20 April 2021. URL: <https://bit.ly/33SvU91>. (Last accessed: 18.05.2021). (in English).

16. Хроніки відповідей національних систем освіти країн світу на COVID-19. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2020: глобалізований простір інновацій* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 28 травня 2020 р. / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ ; Біла Церква : Авторитет, 2020. С. 35-52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721237/>. (дата звернення: 18.05.2021).